

Jak rozwijać zdolności i pasje swojego dziecka?

Dr hab. Iwona Czaja-Chudyba,
profesor UP

Instytut Pedagogiki Przedszkolnej i Szkolnej
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN
w Krakowie

„Kiedy psycholog rozwoju ma jedno dziecko, to postrzega wszystkie dzieci jako takie same.

Kiedy ma dwójkę dzieci, to świat jawi mu się jako dwubiegunowy (ekstrawertycy i introwertycy, dziewczynki i chłopcy).

*Kiedy ma trójkę, to przyznaje, **że każde dziecko jest inne**”*

(z anegdoty przytaczanej przez H. Gardnera)

Podstawowe pytania

1. Dziecko zdolne - czyli jakie?
2. Co decyduje o sukcesie dziecka?
3. Co to są: zdolności i pasja?
4. Jak diagnozować zdolności i motywację?
5. Jak wspierać zdolności i pasję?

DZIECKO ZDOLNE – czyli jakie?

Po czym poznamy zdolności i motywację dziecka?

1. **Sfera poznawcza** - wiedza, ciekawość, chęć eksperymentowania, zadawanie większej liczby;
2. **Sfera emocjonalno-motywacyjna** - „uporczywość”, zapał, silna motywacja wewnętrzna, pracowitość, wytrwałość, wewnętrzne zdyscyplinowanie;
3. **Sfera społeczna** – silna osobowość i skłonność do dominacji, kłopoty z przystosowaniem się do otoczenia, postawa pełna rezerwy, często jest izolowane przez zespoły klasowe.

Profile dzieci zdolnych

1. **Podejście tradycyjne – GENIUSZ** „cudowne dziecko” (W. Stern) – mniej niż 2% populacji.
2. **Podejście współczesne – „DZIECKO ZDOLNE W ... (PEWNEJ DZIEDZINIE)”** – ok. 40% populacji.
3. **WYBITNY SPECJALISTA / PRYMUS** - szybko przyswaja wiedzę, otrzymuje wysokie oceny szczególnie w przedmiotach szkolnych i akademickich **vs.** **TWÓRCA** – rozwija wybraną dyscyplinę (J. Renzulli).
4. **NIESPEŁNIONY GENIUSZ** - zagadnienie tzw. **Syndromu Nieadekwatnych Osiągnięć (SNO)** – osiągania wyników poniżej własnych możliwości (obejmuje nawet połowę dzieci zdolnych).

Syndrom Nieadekwatnych Osiągnięć (SNO)

- może dotyczyć jednego przedmiotu lub pojawiać się we wszystkich przedmiotach i mieć charakter chroniczny lub sytuacyjny.

Czynniki ryzyka jego powstawania są:

1/ **cechy osobowościowe** – niskie poczucie wartości, lęk, nieufność, nieśmiałość, wycofanie, mała skuteczność zachowań, impulsywność, hiperaktywność, słaba odporność psychiczna na porażki (unikanie sytuacji stresowych – konkursów, nie podejmowanie wyzwań) i krytykę oraz samokrytykę, perfekcjonizm;

2/ **czynniki społeczne i środowiskowe** - samotność i odrzucenie dzieci przez dorosłych, atmosfera panująca w rodzinie - przedłużające się stresogenne sytuacje; perfekcjonizm i nadmierne oczekiwania rodziców, przeciążenie zbyt wieloma zajęciami w stosunku do możliwości;

3/ **przyczyny edukacyjne** – ogólnie wiążące się ze złym traktowaniem ucznia zdolnego w szkole przez nauczycieli i rówieśników w klasie.

Co decyduje o sukcesie dziecka?

SUKCES DZIECKA

= ZDOLNOŚCI

+ PASJA / MOTYWACJA

+ SZCZĘŚLIWE OKOLICZNOŚCI

Zdolności

ZDOLNOŚCI –

to indywidualne właściwości (sprawności, dyspozycje) osoby, od których zależy właściwy poziom wykonania w jakiejś dziedzinie,

Wyznaczają osiągnięcia jednostki, tłumaczą **niejednakowe rezultaty w uczeniu się i wykonywaniu zadań.**

- potencjał, kompetencja, zręczność, biegłość i sprawność działania, „zdolności”, „siły”, „silne strony” i „inteligencje”.

Predyspozycje

Twórczość

Motywacja

MODEL MI H. GARDNERA

PASJA

PASJA –

jest to „*siła popychająca, skłaniająca do działania, emocja, która wyzwala aktywność*” (M. Czerepaniak-Walczak; 2015, s. 54);
„*silne przejęcie się czymś, zamiłowanie do czegoś*” (Słownik języka polskiego; 1979, s. 613-14).

Wyznacza:

- cel naszego działania (nieraz życia),
- kierunkuje i energetyzuje nasze dążenia, modyfikuje potrzeby i oczekiwania,
- dodaje odwagi, pozwala przetrwać chwile zwątpienia, zmęczenia, krytyki ze strony innych

Równocześnie jednak predestynuje jednostki do miana dziwaków, może być wyrazem kompulsywności (natrętności) w zachowaniach, rodzi problemy interpersonalne.

3 komponenty, które wyznaczają motywację dziecka

- **1. Zainteresowanie** – „lubię to co robię”, „ciekawi mnie to, czym się zajmuję”, „to dla mnie całkiem nowe zadanie”.
- **2. Możliwości** – „potrafię to zrobić”.
- **3. Docenienie przez dorosłego i w grupie rówieśniczej** – „jestem ważny”, „jestem w tym dobry”.

Co decyduje o sukcesie dziecka?

SUKCES DZIECKA

= ZDOLNOŚCI

+ MOTYWACJA / PASJA

+ **SZCZĘŚLIWE OKOLICZNOŚCI**

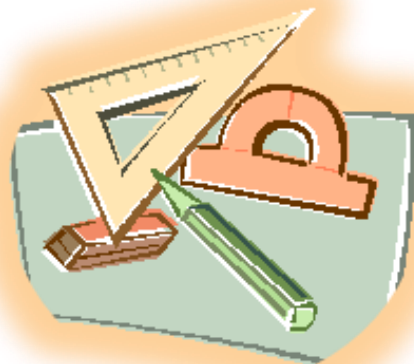
DIAGNOZA

ZAANGAŻOWANY RODZIC

PRZYGOTOWANY NAUCZYCIEL

Diagnoza – „odkrywanie” zdolności dziecka zdolnego

SPOSOBY POMIARU ZDOLNOŚCI

nominacja
rodziców

nominacja
eksperta

testy
inteligencji
ogólnej

nominacja
nauczycieli

obserwacje

testy twórczości

wyniki
sprawdzianów
umiejętności i
kompetencji

konkursy

portfolio i
processfolio

listy cech dzieci
uzdolnionych oraz
kwestionariusze

PROBLEMY DIAGNOZY

- 1/ **BŁĄD PRZESZACOWANIA POZIOMU ZDOLNOŚCI** - „braku perspektywy” - problem: nadmiernych oczekiwań i ambicji; nierealnych oczekiwań wobec szkoły i nauczyciela w zakresie kształcenia uczniów zdolnych; bazowania tylko na własnej obserwacji i/lub intuicji.
- 2/ **BŁĄD NIEZAUWAŻENIA LUB NIEDOSZACOWANIA POZIOMU ZDOLNOŚCI** - problem niechęci do poświęcenia czasu dziecka dla społecznie niedocenianych, a nieraz „egzotycznych” lub „niepraktycznych” zainteresowań.
- 3/ Wielu uzdolnionych **nie zdaje sobie sprawy ze swojego potencjału**. Właściwe rozpoznanie podwyższa samoocenę i pozytywnie wpływa na motywację do rozwijania zdolności.
- 4/ dziecko nie chce być uznane za zdolne, **nie chce się wyróżniać**, chce być takie, jak inni;
- 5/ dziecko ma **zbyt wysoką opinię o sobie**, nie jest skromne.

WSPIERANIE DZIECKA =

**ZASPAKAJANIE
POTRZEB DZIECKA**

NATURALNY ROZWÓJ ZDOLNOŚCI DZIECKA

1/ ogólna stymulacja niemowlęcia - wywoływanie zainteresowania.

2/ okres przedszkolny 3-5 lat - „*naturalny geniusz*”) - krystalizacja uzdolnień dzieci w konkretnych dziedzinach; okres rozwoju swobodnej ekspresji, fantazji i twórczości dziecka, a także spontanicznego naśladowania przez dzieci zainteresowań, pasji swoich rodziców i opiekunów;

3/ okres nauki szkolnej 6 do 14/15 lat (*„niechętny innowator*”) - samodzielne doskonalenie zdolności, nabywanie wiedzy w procesie autoedukacji. Dziecko staje się zależne od wpływów dalszego otoczenia - rówieśników, społeczeństwa oraz kultury i ich wytworów (książek, filmów, ale też norm, tradycji i ról społecznych).

Efektem tych tendencji - kryzysy twórczości, szczególnie pojawiający się ok. 10 r. ż. (*„kryzysu czwartej klasy*”) - spadek oryginalności i konformizacja zachowań („inny” = nieakceptowany).

4/ P. Torrance określił wiek, w którym wybitne jednostki uzyskują największe osiągnięcia - wcześniej w naukach ścisłych (ok. 30 roku życia), najpóźniej w naukach humanistycznych (po 40 r. ż.).

WSPIERANIE DZIECKA ZDOLNEGO - ogólne zasady

TALENTU / ZDOLNOŚCI NIE DA SIĘ NAUCZYĆ !!!!!

TALENT / ZDOLNOŚCI MOŻNA ROZWINAĆ !!!!!

TALENT / ZDOLNOŚCI MOŻNA ZAHAMOWAĆ !!!!!

Bad. J. Eby i J. Smutny (1998); D. K. Simontona (2010)

- im więcej czasu, energii i środków finansowych poświęca opiekun na wspieranie zdolności lub kariery dzieci zdolnych, tym większymi osiągnięciami i rezultatami mogą się oni wykazać w dorosłości.

WSPIERANIE DZIECKA ZDOLNEGO - WSKAZÓWKI DLA RODZICÓW (1)

1. Zapewnij dziecku możliwie bogate, wspierające różne zdolności środowisko;
 - stwarzaj okazje do nabywania wszechstronnych kompetencji;
 - organizuj różnorodne zajęcia - **pamiętaj, aby dziecko nie przemęczało się** (potrzeby rozwojowe - są zarówno fizyczne i psychiczne).

WSPIERANIE DZIECKA ZDOLNEGO - WSKAZÓWKI DLA RODZICÓW (2)

2. Staraj się, aby dziecko miało w tobie poczucie oparcia, stabilności, ciągłości w środowisku;
- nie lekceważ jego kryzysów, frustracji i dylematów;
 - nie wyśmiewaj jego problemów, poświęcaj czas na ich wspólną analizę i próbę rozwiązania;
 - pokazuj własnym zachowaniem, że nawet trudne sytuacje można skutecznie rozwiązać;
 - staraj się **wzmacniać jego odporność psychiczną** (także kontrolę emocji, ucz radzenia sobie z krytyką, porażkami);
 - pomagaj w organizacji czasu i strukturyzacji jego zadań.

WSPIERANIE DZIECKA ZDOLNEGO - WSKAZÓWKI DLA RODZICÓW (3)

3. Stwarzaj dziecku możliwości przebywania z akceptującymi go rówieśnikami (np. z dziećmi o podobnych zainteresowaniach);
- umożliwiaj sytuacje wspólnej zabawy;
 - pamiętaj, że poprzez swoją oryginalność i „inność” może mieć trudności z nawiązaniem i utrzymaniem relacji rówieśniczych;
 - walcz z konformizmem zachowań.

WSPIERANIE DZIECKA ZDOLNEGO - WSKAZÓWKI DLA RODZICÓW (4)

4. Jak najczęściej obdarzaj dziecko uwagą;
- szanuj jego indywidualność;
 - traktuj go podmiotowo - pytaj o zdanie, uzgadniaj;
 - umożliwiał weryfikację i promocję jego zdolności - **doceniaj osiągnięcia.**

WSPIERANIE DZIECKA ZDOLNEGO - WSKAZÓWKI DLA RODZICÓW (5)

5. Umożliwiaj samodzielne badanie otoczenia;

- stwarzaj dużo otwartych problemów, nowych zadań, nieznanymi lub niezgodnymi z jego dotychczasowym doświadczeniem, wywołujących zaskoczenie, zaciekawiaj, aktywizuj zaangażowanie i motywację;
- doceniaj pytania dziecka;
- akceptuj myślenie krytyczne dziecka, podkreślaj znaczenie samodzielnych sądów i hipotez;
- twórz sytuacje będące dla dziecka wyzwaniem (o optymalnym stopniu trudności - nie za łatwe - bo to znuży i nie za trudne - bo to go zniechęci);
- wspieraj (organizacyjnie i materialnie) jego pasję;
- zdobywaj i udoskonalał swoje zainteresowanie i wiedzę - możesz być dla niego Mistrzem.

WSPIERANIE DZIECKA ZDOLNEGO - WSKAZÓWKI DLA RODZICÓW (6)

6. Organizuj wartościowe estetycznie sytuacje;
- konfrontuj dziecko z pięknem kultury i tradycji;
 - zapoznawaj dziecko z dziełami sztuki, wynalazkami i odkryciami, opowiadaj o ich historii i o biografiach twórców;
 - dbaj o szacunek dla własnych wytworów;
 - dbaj o zwyczaj dopracowania, dokańczania pomysłów.

WSPIERANIE DZIECKA ZDOLNEGO - WSKAZÓWKI DLA RODZICÓW (7)

7. Doceniaj znaczenie oryginalności, twórczości, i inności,

- dyskutuj, słuchaj, wyjaśniaj, nie narzucaj;
- wspieraj oryginalność, walcz z bezrefleksyjnym naśladownictwem;
- wspieraj różnorodność i elastyczność.

WSPIERANIE DZIECKA ZDOLNEGO - WSKAZÓWKI DLA RODZICÓW (8)

8. Doceniaj znaczenie wysiłku;

- bądź tolerancyjny i otwarty na inny punkt widzenia;
- zwracaj uwagę na użyteczność działań i wytworów dziecka;
- pokazuj, że warto być zdolnym;
- zastanawiaj się z dzieckiem nad użytecznością (zastosowaniem) jego pomysłów/zdolności/talentów.

Wspieranie w 3 kierunkach działań (RUW)

- 1/ **ROZWIJANIE** dziecka zdolnego przeciętnie - zainteresowania, pasje, możliwość odczucia sukcesu, wspieranie mocnych stron, koncentracja na indywidualnym podejściu;
- 2/ **UKIERUNKOWANIE** dziecka ogólnie zdolnego - krystalizacja uzdolnień, zainteresowań;
- 3/ **WSPIERANIE** dziecka wybitnie utalentowanego, „genialnego” - koncentracja na indywidualnym podejściu, problemy rozwoju dysharmonijnego wspieranie emocjonalne i społeczne, rozwijanie twórczości, aktywizowanie środowiska lokalnego.

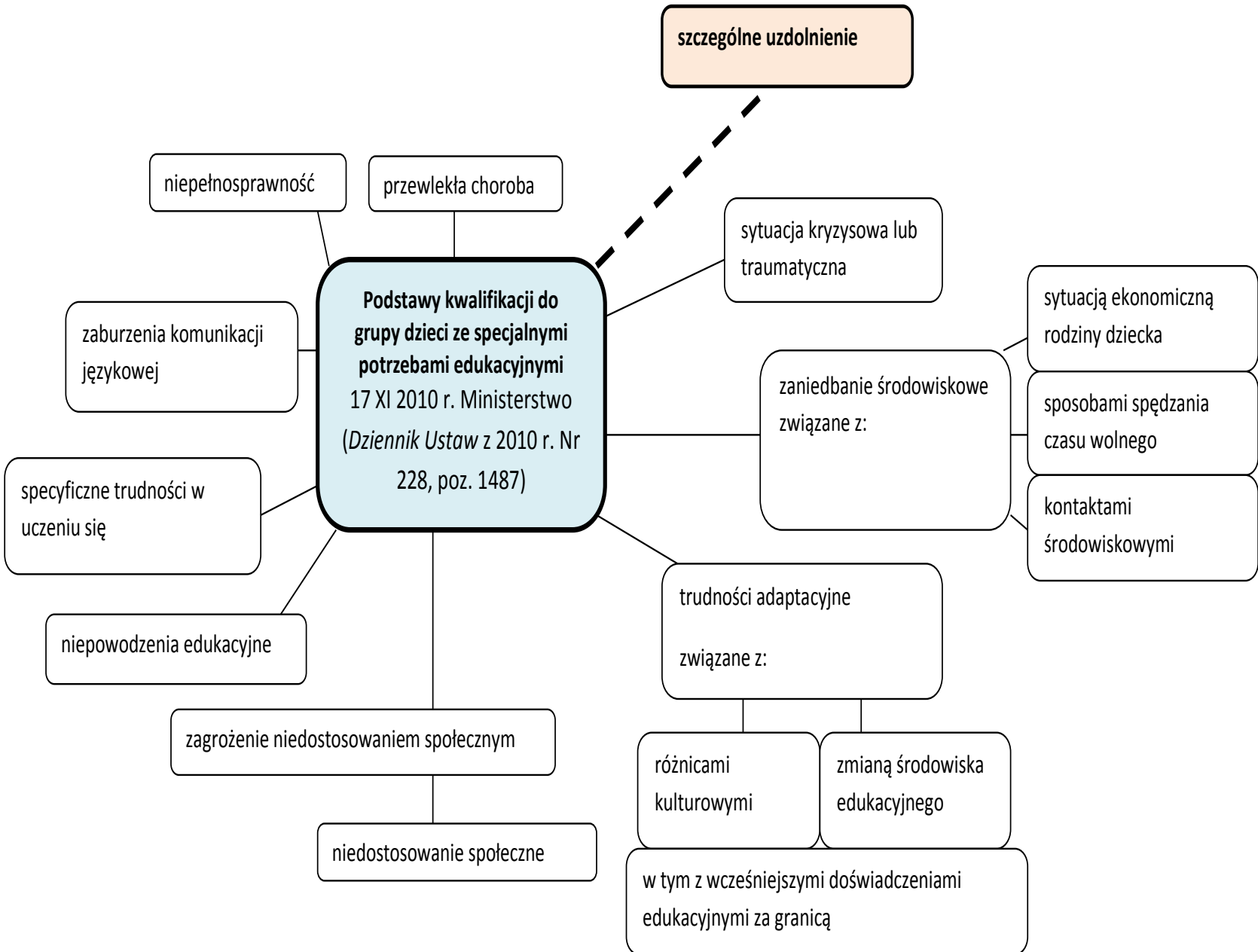
Uczeń zdolny w polskich regulacjach prawnych

Przepisy Ministerstwa Edukacji Narodowej

***Podstawy kwalifikacji do grupy dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi - 17 XI 2010 r.**

Ministerstwo (*Dziennik Ustaw* z 2010 r. Nr 228, poz. 1487) wydało sześć rozporządzeń regulujących nowy model pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolach (w świetle przepisów z 17 XI 2010r.).

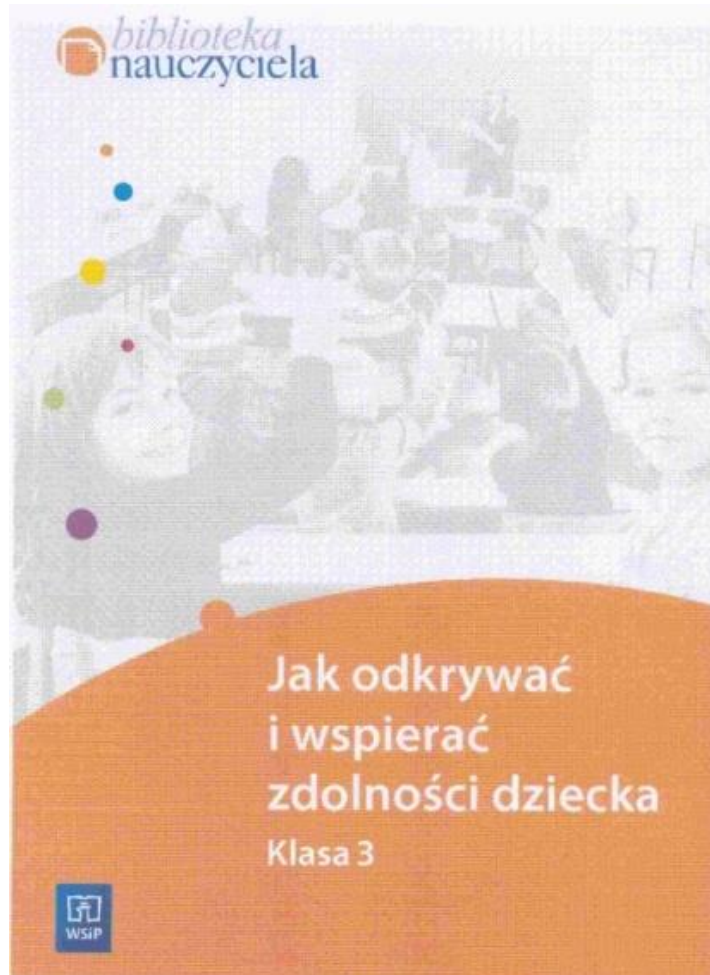
Trzy kategorie treści kształcenia dla dzieci uzdolnionych

- **przyspieszające** - uczniom proponuje się treści, zaplanowane dla uczniów starszych → **uczeń zdolny** to ktoś, kto **uczy się szybciej niż rówieśnicy**;
- **wzbogacające** - pogłębiają i rozszerzają standardowe doświadczenia kształcące; w tym rozumieniu → **uczeń zdolny** to ktoś, kto **rozumie abstrakcyjne pojęcia, lubi złożoność i żywi głębsze lub szersze zainteresowania niż jego rówieśnik**;
- **zindywidualizowane** - treści do samodzielnego studiowania wybranych przez siebie treści → **uczeń zdolny** to ktoś, kto **ma talent lub zainteresowania, które nie wpisują się w standardowe treści kształcenia, jest samodzielnym badaczem**.

Literatura tematu

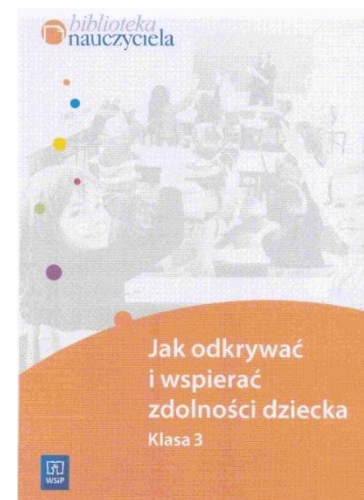
1. Cybis N., Drop E., Rowiński T., Ciecuch J, *Uczeń zdolny - analiza dostępnych narzędzi diagnostycznych*, Warszawa 2013
2. Czaja-Chudyba I., *Jak rozwijać zdolności dziecka?*, WSiP, Warszawa 2009
3. Czaja-Chudyba I. *Jak odkrywać i wspierać zdolności dzieci - scenariusze zajęć dla klasy 1-3*, WSiP, Warszawa 2009-2011.
4. Czaja-Chudyba I. *Odkrywanie zdolności dziecka*, Wydawnictwo Naukowe AP, Kraków 2005
5. Dyrda B. *Edukacyjne wspieranie rozwoju uczniów zdolnych - studium społeczno-pedagogiczne*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2012.
6. Fechner-Sędzicka, I., *Model pracy z uczniem zdolnym - szkoła podstawowa*, Warszawa 2014.
7. Giza, T. *Socjopedagogiczne uwarunkowania procesów identyfikowania oraz rozwoju zdolności uczniów w szkole*, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce 2006.
8. Kopik, A - Zatorska, M. *Każde dziecko jest zdolne*. Kielce 2009.
9. Limont W. *Uczeń zdolny. Jak go rozpoznać i jak z nim pracować*, GWP, Gdańsk 2010.
10. Rimm, S. *Bariery szkolnej kariery. Dlaczego dzieci zdolne mają słabe stopnie?* Warszawa 1994.
11. Simonton, D. K. *Geniusz*. Warszawa 2010.
12. Taraszkiewicz, M. - Karpa, A. *Jak wspierać zdolnego ucznia? : Vademecum nauczyciela*. Warszawa 2009.

Autorskie propozycje

I. Czaja-Chudyba

**„Jak odkrywać i wspierać
zdolności dzieci”**

**PRAKTYKA – autorskie
propozycje**

DZIĘKUJĘ ZA UWAGĘ